

Adam R. Sikora OFM

Kaszubskie przekłady Pisma Świętego

Wśród słowiańskich przekładów biblijnych, swoje stałe miejsce zajmują również translacje dokonane z różnych języków starożytnych i nowożytnych na kaszubski¹. Dość wyraźnie zaznaczają się dwa okresy aktywności translatorskiej tłumaczy tekstów biblijnych na kaszubski. Pierwszy związany jest z początkami reformacji na Pomorzu i środowiskiem kaszubskiego szczeplu Słowińców, który zasadniczo przyjął wyznanie ewangelickie, drugi zaś został zapoczątkowany w latach pięćdziesiątych XX wieku, w środowisku katolickim na Pomorzu Gdańskim. Żaden z tych okresów nie zaowocował przekładem całego Pisma Świętego na język kaszubski².

Pierwsze próby tłumaczenia Biblii na kaszubski pojawiły się u Słowińców, zachodniej „reduty” Kaszub w rejonie Słupska. Są to jednak nieliczne teksty biblijne, zawarte w *Pieśniach duchowych* z 1586 roku³ (jedenaście *Psalmów*, kantyki *Maryi*, *Zachariasza* i *Symeona* oraz około 21 wierszy z różnych ksiąg ST i NT) tłumaczonych przez Szymona Krofeja, pisarza miejskiego, kierownika szkoły, a potem pastora w Bytowie (nawiasem mówiąc była to pierwsza drukowana książka kaszubska) oraz w dziele z 1643 roku Michała Pontanusa⁴ ze Słupska, pierwszego pastora przy założonym wówczas zborze w Smołdzinie

¹ Kaszubski to jeden z kilkunastu języków słowiańskich, który wyłaniał się wolno z języków lechickich i dialektów pomorskich, ulegając niemalże od zarania (od ok. 1000 r.) wpływom dialektów polskich, a potem także literackiej polszczyzny. Jako język ogólny, częściowo normatywny, zaczął się okresowo kształtować w połowie XVI wieku na Pomorzu Zachodnim, a potem od połowy XIX wieku na Pomorzu Gdańskim w wyniku działalności Floriana Ceynowy. Od tego czasu jest on stale *in statu nascendi* i zarazem niemalże tożsamy z kaszubszczyzną literacką, tj. językiem kaszubskiego piśmiennictwa.

² *Nowy bedeker kaszubski* pod red. T. Bolduana podaje pod hasłem *Starokaszubskie druki* informację, że „według historyka Kościoła zachodniopomorskiego, Hellmutha Heydena, w Gardnie Wielkiej koło Smołdzina miała się znajdować kaszubska Biblia z 1726 roku, która zaginęła, ale być może się odnajdzie, jak inne druki kościelne z ziemi Słowińców, przechowywane w archiwach i bibliotekach, o których dowiadujemy się przypadkowo”, Gdańsk 1997, s. 337n.

³ *Duchowne piesnie D. Marcina Luthera y ynzych nabożnich mężow. Z niemieckiego w Sławięsky ięzyk wilozone przez Szymana Krofeja służe słowa Bożego w Bytowie. Drukowano w Gdainsku przez Jacuba Rhode. Roku Panskiego 1586.*

(siedem *Psalmów pokutnych*, *Pasja według św. Mateusza* i liczne, pojedyncze wiersze z różnych ksiąg ST i NT). Zarówno te teksty jak i pochodzące od różnych autorów *Perykopy smołdzińskie*⁵ (1699-1701), niemal w całości złożone z perykop biblijnych, służyły Kaszubom wyznania ewangelickiego. Nie były one jednak tłumaczeniami z języków oryginalnych, lecz przekładami z języka niemieckiego.

Chociaż kaszubski język literacki rozwija się już ok. 150 lat, to pierwsze współczesne przekłady biblijne zaczęły ukazywać się drukiem dopiero na początku lat siedemdziesiątych XX wieku.

W połowie lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku, z inicjatywy Towarzystwa Brytyjskiego z Londynu, przekładu NT podjął się poeta kaszubski A. Nagel. Niestety, w roku 1973 opublikowana została tylko jedna perykopa w tłumaczeniu tego autora.

Ostatnie dziesięciolecie przyniosło jednak znaczące dokonania. W 1992 roku ukazał się w Poznaniu nakładem „Hlondianum” przekład ks. F. Gruczy *Kaszëbskô Biblëjô. Nowi Testament. IV Ewanjelje. (Z łącznë przelozël na kaszëbsczï jazëk ks. Franciszek Grucza.)*, a w rok później, na jubileusz czterechsetlecia tłumaczenia Wujka wydano w Gdańsku-Pelplinie *Świëté Pi-smiona Nowego Testameńtu*. Na podstawie *Biblii Tysiąclecia* (Wyd. III popr., 1982) skaszëbił Eugeniusz Gołąbek. Zanim ukazała się całość przekładu, trzykrotnie (1982, 1987, 1989) opublikowano jego fragmenty pt. *Naucańié w przëpowiôstkach. Wëjimk z Nowëgo Testameńtu*. Bibliofilski egzemplarz z tym tekstem wręczono Ojcu św. Janowi Pawłowi II w Gdyni 11.06.1987 r. Ten sam tłumacz dokonał translacji *Księgi Psalmów*, podstawą tłumaczenia której była również *Biblia Tysiąclecia. Knëga Psalmów* wyszła drukiem w roku 1990 w Gdańsku. Dodać należy, że E. Gołąbek przetłumaczył także perykopy lekcyjne, które mają ukazać się w Lekcjonarzu, a obecnie tłumacz ten pracuje nad przekładem na kaszubski całego Starego Testamentu.

Tłumaczenie ks. Gruczy zostało opatrzone *imprimatur* ordynariusza gdańskiego ks. arcybiskupa T. Gołowskiego i *nihil obstat* ordynariusza pelplińskiego ks. biskupa Jana Szłagi. Przekład całego *Nowego Testamentu* E. Gołąbka wydano za zgodą 245 Konferencji Biskupów Diecezjalnych obradujących 28 lutego 1991 roku. Niewątpliwie obaj ci tłumacze znaleźli

⁴ *In nomine Jesu. Parvus Catechismus D. Martini Lutheri Germanica Vandalicus. Der klenie Catechismus D. Martini Lutheri / Deutsch und Wendisch gegen einander gesetzt / Mit anhang der Sieben Busspsalmen König Davids. Mały Catechizm D. Marciná Lutherá Niemiecko-Wandalski ábo Słowiëski / to jest z Niemieckiego języká w Słowiëski wystáwion y ná jawność wydan / z Przydatkiem Siedm Psálmów Pokutnych krolá Dawida y inszych Potrzebnych rzeczy: osobliwie Historiy Passiy nášzego Pána Jezusa według Ewangelistá Mattheuszá / y niektórych Piesn duchownych. Drukowány w Gdaińsku przez Jerzego Rhetá / Roku Páńskiego 1643.*

⁵ *Die Schmolssiner Perikopen*, hrsg. von F. Hinze, Berlin 1967.

już swe trwałe miejsce w historii przekładów na kaszubski, z ich nazwiskami bowiem łączyć się będzie fakt pierwszych translacji Pisma Świętego na język kaszubski w Kościele Katolickim na Pomorzu Gdańskim.

W 2001 roku ukazało się w Gdańsku pierwsze tłumaczenie z języka greckiego na język kaszubski. Jest to przekład *Ewangelii według św. Marka - Ewanieljô wedle swiatôgo Marka*, którego dokonał franciszkanin o. Adam R. Sikora. Na prośbę abpa Tadeusza Gołowskiego, zgody na tłumaczenie i publikację przekładu udzielił prymas Polski kard. Józef Glemp.

Tłumaczenia tekstów biblijnych na język kaszubski ks. F. Gruczy, E. Gołąbka i o. A. R. Sikory mieszczą się w widocznych po dziś dzień dwóch nurtach ewolucji literackiej kaszubszczyzny. W nurcie nawiązującym do języka polskiego, z pisownią zbliżoną do polskiej, posiadającym dłuższą, sięgającą XVI wieku tradycję, widzieć należy przekłady E. Gołąbka i o. A. R. Sikory. Natomiast w drugim nurcie, akcentującym etniczną i językową odrębność Kaszubów, m.in. we własnej ortografii, sytuuje się przekład ks. F. Gruczy.

Współczesne przekłady tekstów biblijnych stanowią owoc żywotności ducha kaszubskiego⁶, pragnącego wyrazić się także w sferze *sacrum*. Ks. bp prof. Jan Szlaga we wstępie do tłumaczenia E. Gołąbka napisał: „W tym różnorodnym i pięknym bukiecie słów niesionych Bogu na chwałę, a człowiekowi na pożytek, nie może zabraknąć kwiecica mowy kaszubskiej, mowy żywej, w której znać echo bolesnych dziejów tych ludzi, którzy mieszkają nad Bałtykiem, a którzy zawsze «trzymają z Bogiem»”.

Poznań

ADAM R. SIKORA OFM

⁶ Kaszubi należą do typu regionalnej grupy kulturowo-etnicznej, których oś kulturową czy wartością rdzenną stanowi język. Tych, którzy dzisiaj czynnie posługują się językiem kaszubskim, szacuje się na ok. 250-300 tys. Dla zdecydowanej większości rdzennych mieszkańców Kaszub środkowych i północnych, kaszubszczyzna jest dominującym narzędziem komunikacji społecznej. Jednak na obrzeżach kaszubskiego obszaru językowego, w miastach czy miejscowościach o zróżnicowanej pod względem pochodzenia strukturze ludności, języka kaszubskiego używa niewielka część mieszkańców.

Riassunto

Le traduzioni casciube della Sacra Scrittura

Il casciubo è una lingua slava che si è formata in Pomerania quale lingua comune nel XVI sec. e dal XIX sec. si sviluppa anche quale lingua letteraria. Le traduzioni bibliche in casciubo sono state effettuate nei due periodi. Le prime, fatte dai pastori evangelici sulla base del testo tedesco, vengono dai sec. XVI e XVII. Esse contengono singole pericopi dell'Antico e del Nuovo Testamento, soprattutto i salmi e i cantici. Dalla metà del sec. XX invece i cattolici hanno cominciato il lavoro traslatorio. Nel 1992 sono apparsi *I quattro Vangeli* di d. Franciszek Gruzca e nel 1993 *Il Nuovo Testamento* di Eugeniusz Gołabek che prima, nel 1990, ha tradotto anche *Il libro dei salmi*. La base di queste traduzioni era la *Biblia Tysiąclecia*. Nel 2001 abbiamo ricevuto *Il Vangelo secondo san Marco* di p. Adam R. Sikora OFM, tradotto dal testo greco. Tutte queste traduzioni sono state approvate dalla Chiesa cattolica in Polonia. Adesso si prepara la traduzione casciuba di tutto l'Antico Testamento. Questa intensa attività traslatoria testimonia la vitalità della cultura e della fede dei Casciubi.